

Hyvä käsittelytila vähentää eläinten ja hoitajan stressiä ja helpottaa seuraavaa käsittelyä. Se vähentää työvoiman tarvetta ja pienentää eläinten ja ihmisten loukkaantumisvaaraa. Kuvan ihmiset eivät kuitenkaan ota huomioon eläinten luontaista käyttäytymistä, vaan estävät sijoittumisellaan eläinten esteettömän kulun hoitoparteen.

Käsittelytila tehostaa tuotantoa

■ Käsittelytilat ovat oleellinen osa nautakarjan hoitoa. Hyvin rakennetut, toimivat tilat edistävät helppoa, turvallista ja nopeaa nautojen käsittelyä. Hyvin suunnitellussa käsittelyjärjestelmässä yksi henkilö pystyy yksin käsittelemään karjaa. Ylimääräinen apu toki helpottaa käsittelyä ja tekee sen turvallisemmaksi. Nautojen käsittely sujuu aina helpommin, jos käsittelijä tuntee ja ymmärtää nautojen luontaista käyttäytymistä. Hyvä käsittely ei koske ainoastaan emolehmätuottajia. Samat säännöt pätevät kaikkiin nautoihin.

MAJ-HILD HOLMSTRÖM

Hyvien käsittelytilojen ei tarvitse olla kalliit. Kriittisten osien laatuun kannattaa kuitenkin satsata. Esimerkiksi hyvälaatuisen pakkopilttuuseen sekä jyrkeisiin portteihin säppeineen kannattaa investoida.

Pienessä karjassa voi eläinten käsittelystä selvitä siirrettävien aitojen avulla. Mitä isompi karja, sitä tärkeämmät ovat kunnolliset käsittelytilat ja niiden sijainti siten, että tiloja on helppo käyttää.

Käsittelytilat eivät saa olla liian pienet ja liian ahtaat. Ongelma syntyy helposti, kun käsittelypaikkaa yritetään saada mahtumaan sisätiloihin.

Käsittelytilat sijoitetaan kuivalle paikalle

tasamaalle. Pohjan kaltevuudeksi suositellaan enintään kaksi prosenttia. Kallistus suunnataan pois päin pääportista ja käsittelyalueelta. Kallistuksia tehdessä kannattaa muistaa, että nauta kulkee paremmin ylämäkeen kuin alamäkeen, kuitenkin parhaiten tasaisella alustalla.

Käsittelytilojen aitojen ja porttien on oltava vahvoja. Tolpat sijoitetaan enintään 2,4 metrin välein.

Sopiva aitauksen korkeus on 1,80 metriä (viisi riukua). Se vaatii kolmen metrin tolpat, joista vähintään 90 senttiä tulee maan pinnan alapuolelle. Aitapaalujen täytyy aina olla painekyllästettyjä.

Kun aitojen ja porttien alla on riittävästi vapaata tilaa, niiden käyttö helpottuu talvella, jolloin lunta kasaantuu kujiin ja porttien alle.

Laumaeläin seuraa lajitovereitaan

Eläinten luontaisen käyttäytymisen ymmärtäminen helpottaa eläinten käsittelyä ja vähentää stressiä käsiteltävissä olevissa eläimissä. Lisäksi se parantaa käsittelijöiden turvallisuutta ja eläinten hyvinvointia.

Naudat ovat laumaeläimiä ja niillä on voimakas vietti seurata johtajaa. Eri tilanteissa eri yksilöt toimivat johtajana. Johtajaeläin reagoi ympäristössä tapahtuviin muutoksiin nopeammin kuin muut ja saa lauman liikkeelle.

Eläinten pitää aina voida nähdä edessä olevia eläimiä. Naudat vaukkoontuvat, jos ne luulevat menevänsä umpikujaan. Eläintä ei myöskään pidä koskaan hoputtaa eteenpäin ennen kuin se pystyy näkemään pakoreitien, esimerkiksi avatun portin.

Nauta voi kiihtyä ja stressaantua myös sil-

▲ Käsittelytilat voivat olla myös karjarakennuksessa sisällä. Esimerkiksi välitysvasikkakasvatamoihin tarvittaisi lisää käsittelytiloja, joissa lihanautoja voitaisi punnita ja hoitaa. Käsittelytilat pitää ottaa huomioon jo kasvatamon suunnitteluvaiheessa. Myös isoissa lypsykarjoissa tarvitaan hyviä hoitotiloja. Kuva on englantilaisesta lypsykarjapihatosta.

loin, kun se eristetään laumasta. Jos yksinäinen eläin ei suostu liikkumaan, se kannattaa vapauttaa aitauksesta ja tuoda se uudelleen takaisin käsiteltäväksi muiden eläinten joukossa. Siksi on tärkeää rakentaa riittävästi erotteluportteja.

Naudan näkökyky on erilainen kuin ihmisen

Naudoilla on panoraamanäkö eli ne pystyvät näkemään ympäriinsä kääntämättä päätänsä. Tämä vaikuttaa siihen, miten ne reagoivat ympäristöön ja hoitajan toimintaan.

Laiduneläimillä on erinomainen kaukonäkö, mutta niiden kohtalaisen heikot silmälihaksat vaikeuttavat niiden kykyä kohdistaa katseensa nopeasti lähellä oleviin esineisiin. Nautojen näkö ja pupillin muoto mahdollistavat ympäristössä tapahtuvan liikkeidennä havaitsemisen jo kaukaa, vaikka ne pitävät päänsä alhaalla laidunnettaessa.

Naudat pysähtyvät nähdessään liikkuvan tai räpyttävän esineen. Siksi ajokujat kannattaa käydä läpi ja tarkastaa ne lehmän silmin.

Kun nautoja käsitellään, käsittelijän pitää seistä niin kaukana pääportista, ettei lähes tyvä eläin näe häntä. Jos yksikin eläin vaukkoontuu, sen pelko leviää seuraaviin eläimiin.

Kepin päässä oleva muovi- tai kangassuihale on hyvä apuväline, esimerkiksi silloin kun nautoja ohjataan ajokujaan ahtausaitauksesta. Eläin kääntyy vastakkaiseen suuntaan, kun sen näkeminen estetään pitämällä muovikassia silmän tasolla.

Valaistus on oleellinen tekijä

Naudat pelkäävät suuria valon ja varjon välisiä kontrasteja. Tämä on erityisen turhauttavaa, kun nautoja käsitellään lastauskujissa, vaa'alla ja käsittelyalueilla.

Vuoroittaiset valoist ja tummat alueet saavat naudat säikkymään ja ne voivat kieltäytyä ylittämästä kujan lattiasa olevaa varjoa tai uraa. Siksi käsittelijöiden tulee välttää muodostamasta varjoja.

Suoraan silmiin paistava valo voi pysäyttää eläimet. Lamput on pyrittävä sijoittamaan siten, että niillä valaistetaan koko työskentelyalue ja että valaistus on himmeän tasaista eikä muodosta varjoja.

Lastaus- ja ajokujat on hyvä sijoittaa kohti etelää tai pohjoista, jotta auringon haittavaikutus olisi mahdollisimman vähäinen. Kirkkaassa auringonvalossa voi olla vaikeaa saada nautoja menemään katetulle työskentelyalueelle.

Pimeään rakennukseen sijoitetut käsittelytilat saavat eläimet vaukkoontumaan. Yleensä naudat kulkevat helpommin, jos rakennuksen katossa tai seinissä on valoa läpäiseviä osia. Näiden läpi tuleva valo ei muodosta varjoja.

Naudat menevät helpoimmin katetulle alueelle pitkin ajokujaa joka on 3–5 metriä katoksen tai rakennuksen ulkopuolella.

Nämä sujuvat helposti käsittelytilassa

- Tiineystarkastus
- Kuntoluokitus
- Alkionsiirto
- Keinosiemennys
- Sorkkahoito
- Punnitus
- Loishäätö
- Verinäytteen otto
- Korvamerkkien kiinnitys
- Sairaalan eläimen tutkiminen ja hoito

Kaareva vastaan suora

Nautojen käsittelyyn kuluu vähemmän aikaa pyöreässä ahtausaitauksessa ja kaarevassa ajokujassa kuin suorassa aitauksessa ja kujassa.

Kaareva ajokuva toimii paremmin kuin suora, koska kaarevuus estää eläimiä näkemästä ihmisiä ja muita aktiviteetteja kujan päässä. Naudat kieltäytyvät menemästä eteenpäin, jos ne eivät pysty näkemään, minne ovat menossa. Siksi aitauksessa seisovan eläimen täytyy voida nähdä vähintään kahden eläimen mitan verran eteenpäin ennen kuin ajokuva kaartaa.

Myös ahtausaitauksen ulompi seinä tehdään usein kaarevaksi. Kaareva aita kannustaa eläimiä siirtymään eteenpäin kaartaa pitkin eikä anna eläimille mahdollisuutta kasaantua kulmiin kuten suorakulmainen aita.

Pyöreä ahtausaitaus toimii paremmin kuin suora, koska naudat luulevat 180 asteen käännöksessä kulkiessaan menevänsä takaisin lähtöpaikalle. Jos 180 asteen käännökselle ei ole tilaa, tehdään 90 asteen tai suurempi käännös. Sellainenkin toimii suoraan läpi kuljettavaa aitausta paremmin.

Tavallisin virhe käsittelytilojen suunnittelussa on tehdä ne suoraan läpi kuljettaviksi. Pyöreän ahtausaitauksen edut menetetään, jos naudat siirtyvät suoraan sen läpi.

Toinen suunnitteluvirhe on tehdä kaareva ajokuva umpikujaksi. Näin käy, kun ajokuva kaartaa liian jyrkästi paikkaan, jossa se yhtyy ahtausaitaukseen.

Kaarevilla aidoilla on paljon etuja. Kuitenkin suorat kuten myös kulmassa olevat käsittelytilat vaativat vähemmän pinta-alaa ja sopivat siksi pienelle karjalle ja sisätiloihin. □

Kirjoittaja työskentelee ProAgria Suomen Talousseurassa (Finska Hushållningssällskapet).

Nautojen käsittelytilojen mitoitusosuuksia CIGR:n mukaan

Naudan elopaino, kg	CIGR laskukaava*	200	300	400	500	600	700**
Odotustila, m ² / eläin	2,3 x P x RL	0,9	1,2	1,5	1,8	2,0	2,3
Ahtausaitaus, m ² / eläin	1,4 x P x RL	0,6	0,7	0,9	1,1	1,2	1,4
Aitauksen korkeus vähintään, m	1,25 x SK	1,36	1,49	1,59	1,66	1,73	1,78
Ajokujat: suorat laidat tai V-leikkaus							
Leveys ***	1,3 x RL	0,44	0,52	0,6	0,66	0,71	0,78
Pituus vähintään, m	4,2 x P	4,9	5,5	6,0	6,3	7,7	6,9
Sisäleveys V-pohjasta, m	0,85 x RL	0,30	0,35	0,40	0,43	0,47	0,51
Seinämän korkeus vähintään, m	1,15 x SK	1,25	1,36	1,46	1,53	1,59	1,63
Lastauskuja tai -ramppi							
Leveys, m	1,4 x RL	0,48	0,56	0,64	0,71	0,77	0,84
Pituus vähintään, m		3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7
Kaltevuus enintään, m/m		0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25

* P=eläimen pituus lavan etuoasta lantion takaosaan, RL=rinnan leveys, SK=säkäkorkeus

** Koskee myös emo-vasikkatiloja

*** Suoran kujan leveys tai V-muotoisen kujan leveys 80 cm korkeudelta ylöspäin.

Käsittelytilassa on eri toiminnoille omat paikat

■ Nautojen käsittelytiloja käytetään kolmeen pää tarkoitukseen: eläinten erottamiseen, käsittelyyn ja hoitamiseen. Tilat koostuvat selkeistä eri tarkoitukseen käytettävistä osista.

Kokoomakuja

Kokoomakujaa (collection alley) pitkin eläimet siirretään navetasta tai laitumelta odotusaitaukseen. Kujan pitää olla noin 3,6 metriä leveä.

Jos eläimet käsitellään heti, odotusaitauksessa tarvitaan 2 m² tilaa eläintä kohti. 540 kiloa painava eläin tarvitsee vähintään 6 m² tilaa, jos eläimiä pidetään aitauksessa useita tunteja. Silloin niille on annettava myös vettä ja rehua.

Lajitteluaitaus

Lajitteluaitaus (sorting pen) on tila, johon eläimet voidaan ottaa joko kokoomakujasta, odotusaitauksesta tai vasta käsittelypisteen jälkeen.

Odotusaitaus

Odotusaitauksessa (holding pen) pidetään koko karja tai 30–50 eläimen ryhmiä. Odotusaitauksia voi olla enemmän kuin yksi. Jos aitauksia on useita, ne sijoitetaan 60–80 asteen kulmaan eteenpäin johtavaan kujan nähden.

Ahtausaitaus

Ahtausaitaus (crowding pen) on tila, josta ahtausportin (crowding gate) avulla siirretään

8–10 eläintä kerrallaan käsittelyalueelle johtavaan ajokujaan.

Ahtausaitaukseen ei saa ahdata kerralla liian monta eläintä. Parhaiten aitaus toimii ollessaan puolillaan eläimiä.

Ryhmässä olevat naudat tarvitsevat tilaa kääntyäkseen. Yleinen virhe on tehdä ahtausaitaus liian pieneksi tai liian suureksi. Pyöreän ahtausaitauksen paras säde on 3,6 metriä, jolloin ahtausportinkin on 3,60-metrinen.

Ahtausaitauksen tulee aina olla tasapohjainen. Jos käsittelyjärjestelmä sisältää luiskan, sen pitää olla ajokujassa.

On tärkeää, että ahtausaitauksen seinämät ja ahtausportti ovat kiinteät. Väritään ne voivat olla vaalean kellertävät, sillä tummat värit voivat aiheuttaa varjovaikutelman.

Ahtausaitauksesta ajokujaan johtava kapeneva aukko ei koskaan saa olla symmetrisen suppilomainen, vaan toisen seinämän tulee aina olla suora.

Ahtausporttia ei pidä työntää eläimiä vasten. Niiden täytyy vapaaehtoisesti siirtyä ahtausaitaukseen ja niillä täytyy olla tarpeeksi tilaa kääntyä ympäri.

Ahtausaitauksen säde määräytyy ahtausportin koon mukaan. Portti kannattaa tehdä ensin ja sen jälkeen laittaa keskustolppa paikalleen. Porttia käytetään apuna, jotta ahtausaitauksen säde saadaan oikeaksi.

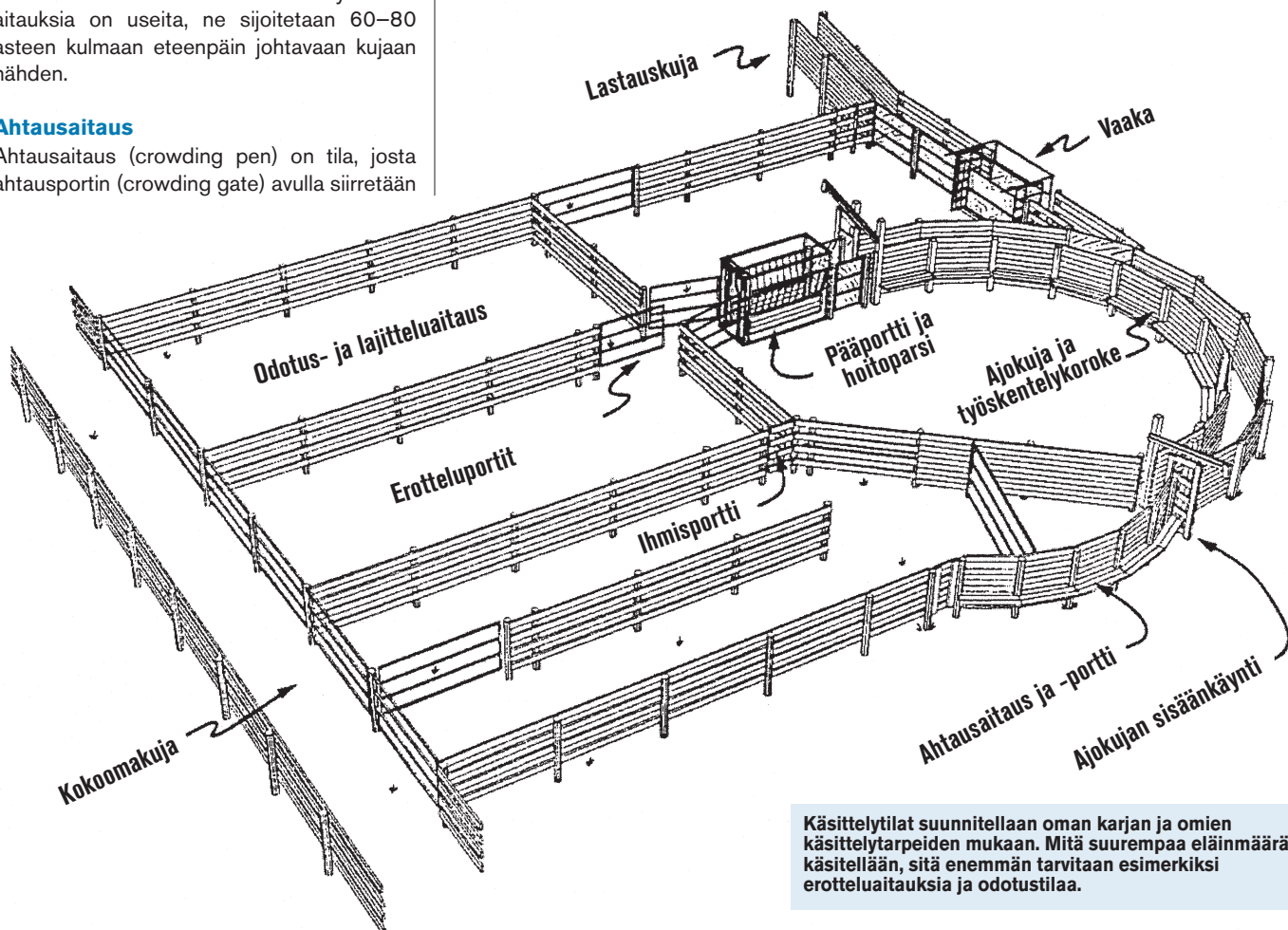
Ajokuja

Ajokuja (working chute) on vähintään kuusi metriä pitkä, jolloin siihen mahtuu 3–4 eläintä peräkkäin yhtä aikaa. Ajokujan seinämät ovat suorat tai niiden alaosat voivat olla V:n muotoisesti kapenevat.

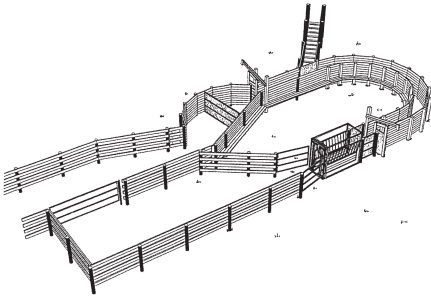
V-leikkauksesta on hyötyä, kun samassa kujassa liikutellaan erikokoisia eläimiä. V-muoto aiheuttaa kuitenkin ongelmia, jos iso eläin kaatuu kujaan. Siksi se ei ole suositeltava. Mieluummin kujia kannattaa kaventaa siirrettävillä levyillä.

Laumaviettiä kannattaa ajokujassa käyttää hyväksi ja tehdä kujasta tarpeeksi pitkä. Lyhimmillään ajokujan pituudeksi suositellaan kuusi metriä, isoissa yksiköissä 9–15 metriä.

Ajokujan alussa olevan portin pitää olla läpinäkyvä kuten myös kujan jakoporttien. Sitä vastoin ennen vaakaa tai käsittelypilttuta oleva portti on hyvä tehdä kiinteäksi.

Käsittelytilat suunnitellaan oman karjan ja omien käsittelytarpeiden mukaan. Mitä suurempaa eläinmäärää käsitellään, sitä enemmän tarvitaan esimerkiksi erotteluaitauksia ja odotustilaa.

Pyöreät aitaukset sekä kaareva ajokuja toimivat paremmin kuin suorat, mutta ne täytyy suunnitella oikein. Pyöreät ahtausaitaukset muotoillaan niin, että naudat tekevät 180 asteen käännöksen siirtyessään ahtausaitauksen läpi.

Odotusaitauksen, ajokujan ja lastauskujan seinämien tulee olla kiinteät, jotteivät eläimet näe ihmisiä, koneistoa tai muita ulkopuolisia häiriötekijöitä.

Naudat kulkuvat paremmin eteenpäin, jos ahtausaitaus ja suurin osa ajokujasta ovat rakennuksen ulkopuolella. On kuitenkin katsottava, ettei rakennuksen seinä jää ahtausaitauksen ja ajokujan yhtymäkohtaan.

Rakennuksen täytyy joko kattaa koko ahtausaitaus ja ajokuja tai ajokujasta täytyy vähintään kahden eläimen mitan verran työntyä rakennuksen ulkopuolelle.

Ajokuihin ja pääportin ympärille kannattaa tehdä betonipinnoite, joka estää kuoppia muodostumasta. Kova pohja vähentää myös rakenteisiin kohdistuvaa rasitusta.

Sateen kastelema betoni pääportin edessä muuttuu helposti liukkaaksi. Siksi se pitää tehdä huolellisesti, liukkautta välttämällä. Karkea tai kuvioitu pinta antaa eläimille tukevan jalansijan.

Lastauskuja

Lastauskuja tai -ramppi (loading chute) helpottaa eläinten siirtoa kuljetusta varten.

Pakkopilttuu

Pakkopilttuu eli hoitoparsi (chush, squeeze) on paikka, jossa eläintä käsitellään. Siinä pitää olla automaattisesti lukittuva pääportti, josta käsitelty eläin pääsee kulkemaan läpi. Hydraulinen laitteisto on parempi kuin käsin toimiva.

Pilttuun takana ja sivulla pitää olla portit, joista hoitaja pääsee eläimeen käsiksi sekä sivulta että takaa. Eläinlääkäriä ja seminologia varten tarvitaan työpiste, jossa on tasoja tarvikkeita varten. Niille olisi hyvä olla oma erillinen tila.

Hoitoparren edessä on hyvä olla erotteluportti, jotta karkuun yrittänyt eläin voidaan ohjata odotuskarsinaan ja sieltä takaisin käsittelyyn.

Työskentelytaso ja hoitajan portti

Työskentelytaso tai -koroke (catwalk) on ahtausaitauksen, käsittelyalueella olevan ajokujan sekä lastauskujan aita kiertävä koroke eläinten käsittelijän kulkua varten.

Korokkeelta käsittelijä pystyy katsomaan korkean ja kiinteän aidan yli. Hän voi seurata eläimiä ja ohjata niitä ilman suoranaista kontaktia eläimiin esimerkiksi kepin avulla.

Korokkeen pitää olla vähintään 60 senttiä leveä ja 90–110 senttiä aidan yläreunaa alempana siten, että aidan yläreuna on vähintään vyötärön korkeudella, kun korokkeella seisotaan.

Korokkeelle pääsee portaita pitkin. Jos se on yli 60 sentin korkeudella maasta, siinä täytyy olla turvakäteet.

Toinen hoitajan turvallisuutta parantava tekijä on aitaan rakennettava aukko hoitajalle (man gate). Noin 30–36 senttiä leveä kulkuaukko varmistaa, että hoitaja pääsee tarvittaessa nopeasti ja helposti pois aitauksesta.

M-HH

Käsittelytilojen suomenkieliset termit eivät vielä ole vakiintuneet ja tietoa on runsaasti tarjolla englanniksi. Siksi tekstissä on kerrottu myös englanninkieliset termit.

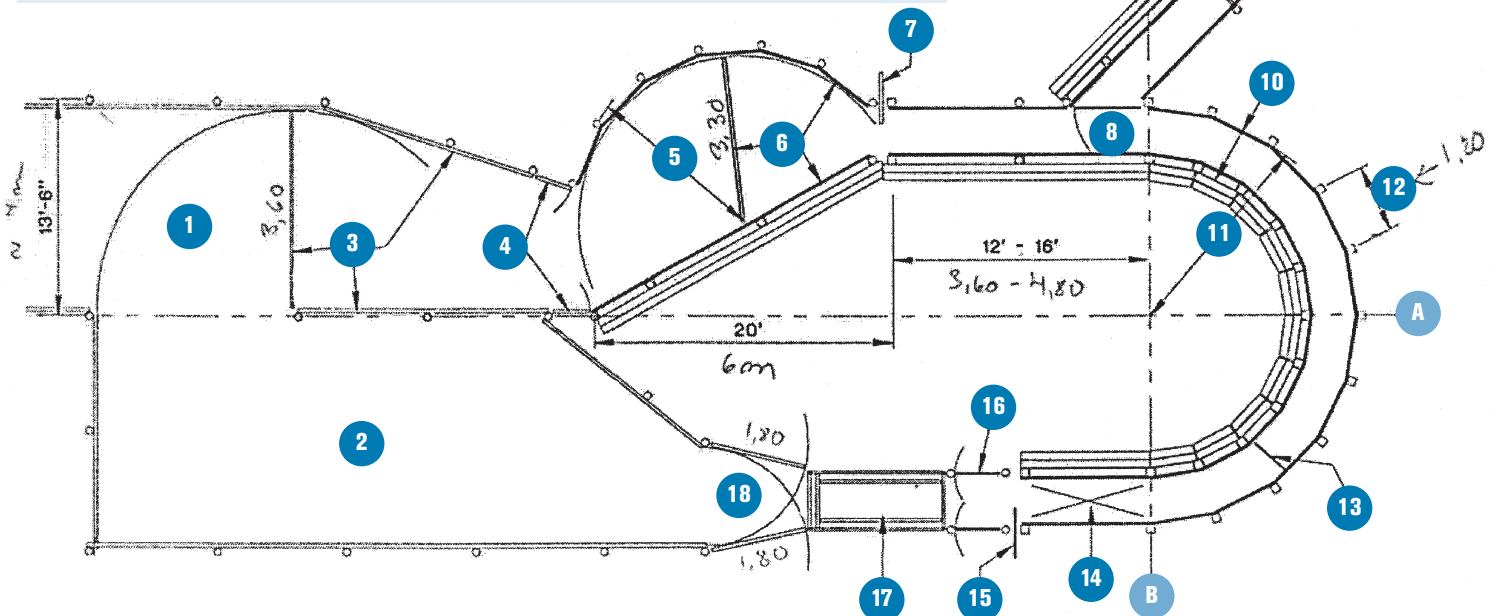
Lue lisää: www.grandin.com/design/curved.handling.facilities.html

Pienen tilaan mahtuva käsittelytila

1. Kokoomakuja
2. Odotusalue ja paluukuja
3. 3,6-metrinen portti ja avoin aita
4. Ihmisportteja
5. Ahtausaitaus, jossa vähintään 3,3 metrin säde
6. Ahtausportti, jonka vähimmäispituus 3,3 m, kiinteät seinämät
7. Ajokujan avoin sisäänkäyntiportti
8. 1,2-metrinen kiinteä portti

9. Lastausramppi
10. Työskentelykuja, jolla 70–80 cm leveä työskentelytaso
11. Aitaustolppien sisäpuolella 4 metrin säde
12. Tolppien enimmäisetäisyys 1,2 metriä
13. Yksisuuntainen portti
14. Paikka vaa'alle
15. Kiinteä portti
16. Portti eläimen tutkimista varten
17. Hoitoparsi, jossa pääportti
18. 1,8-metriset erotteluportit

Tässä käsittelytilassa on tehty kompromisseja, jotta se on saatu mahtumaan pieneen tilaan. Kokoomakuja johtaa suoraan ahtausaitaukseen eikä erillisiä kokoomatiloja ole. Jos halutaan lisää erotteluitauksia, niitä voi laittaa käsittelytilojen viereen tai hoitoparren jälkeen.

Eläimiä voi liikuttaa pakopiirin avulla

■ Eläinten luontaisen käyttäytymisen ymmärtäminen helpottaa eläinten käsittelyä ja vähentää stressiä käsiteltävissä olevissa eläimissä. Lisäksi se parantaa käsittelijöiden turvallisuutta ja eläinten hyvinvointia.

Käsittelijä voi hyödyntää eläimen pakoetäisyyttä, -piiriä (flight zone) ja tasapainopistettä (point of balance) eläintä siirrettäessä. Tasapainopiste sijaitsee eläimen sään kohdalla.

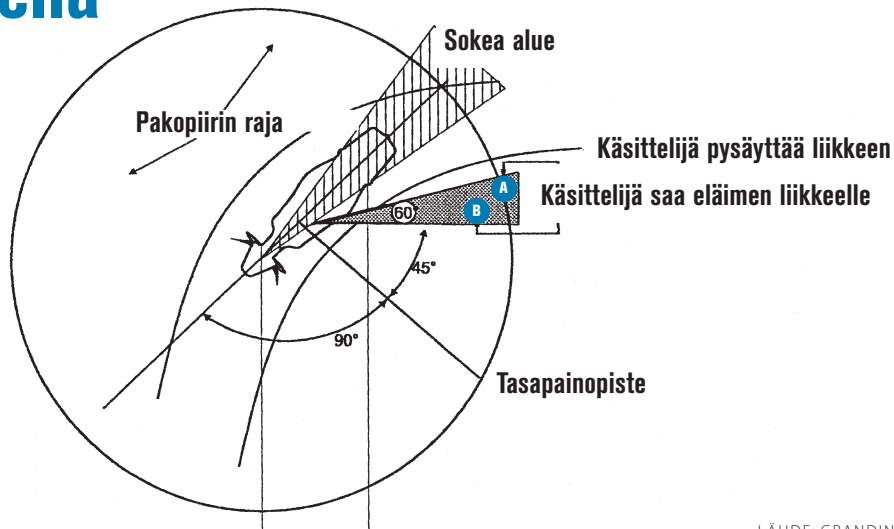
Pakoetäisyys on yksilöllinen etäisyys, ja sen suuruus riippuu siitä onko eläin villi vai kesy. Kesyllä eläimillä ei ole pakoetäisyyttä ja ihminen saa koskettaa niitä.

Pakoetäisyys riippuu myös siitä, miten rauhallinen eläin on. Pakopiiri laajenee, kun eläin on hermostunut ja kun käsittelijä lähestyy eläintä suoraan edestä.

On helpompi käsitellä rauhallisia eläimiä kuin hermostuneita. Yleensä kestää 20–30 minuuttia ennen kuin naudat rauhoittuvat.

Pakopiiri toimii myös laumassa

Kun karjaa siirretään laajalta alueelta, on pakopiiriä ja paria perustoimintaperiaatetta hyödyntämällä helppo saada eläimet liikkumaan rauhallisesti ja järjestelmällisesti. Jotta eläimet jatkaisivat liikkumistaan haluttuun suuntaan, käsittelijä vuorottelee astumalla koko lauman pakopiirin sisäpuolelle ja vetäytymällä pois.

LÄHDE: GRANDIN.

Kun eläin seisoo ajokujassa, käsittelijän paikka on pakopiirin ulkopuolella kohdassa A. Jotta seuraava eläin liikkuisi eteenpäin, käsittelijä astuu pakopiirin sisäpuolelle kohtaan B. Eläin liikkuu eteenpäin, kun käsittelijä on ohittanut eläimen tasapainopisteen. Jotta saadaan yksi ainoa eläin liikkumaan, käsittelijän pitää pysähtyä, kun hän on ohittanut eläimen tasapainopisteen.

Pakopiiriin kohdistuva vuorottainen paine on jatkuvaa painetta tehokkaampi. Kun käsittelijä liikkuu siksakkimaisesti, hän astuu pakopiirin sisäpuolelle kulkiessaan halutun kulkusuunnan vastaan ja vetäytyy pois pakopiirin ulkopuolelle kulkiessaan samansuuntaisesti halutun kulkusuunnan mukaan.

Käsittelijän tulee työskennellä pakopiirin reunalla, jotta eläimet pysyvät rauhallisina ja liikkuvat helposti. Hoitaja astuu pakopiirin

sisäpuolelle, halutessaan eläinten menevän eteenpäin, ja vetäytyy sen ulkopuolelle, halutessaan eläinten pysähtyvän.

Syvälle pakopiiriin tunkeutumista pitää karttaa. Eläimet vauhkoonutuvat ihmisen ollessa niiden yksilövyöhykkeen sisällä, jos ne eivät pääse väistämään.

Jos eläin alkaa kääntyä takaisin, käsittelijän täytyy perääntyä ja kasvattaa etäisyyttä itsensä ja eläinten välillä. Heti kun käsittelijä huomaa ensimmäiset merkit siitä, että eläin on kääntymässä, hänen täytyy perääntyä.

Jos ryhmä eläimiä vauhkoonutuu ajokujassa, käsittelijän täytyy perääntyä. Ne vauhkoonutuvat yrittäessään suurentaa itsensä ja käsittelijän välillä olevan etäisyyden ja rauhoittuvat, jos ne jätetään rauhaan.

Laumana liikkuvat eläimet pitävät silmäkontaktia toistensa kanssa, jolloin koko lauma voi liikkua yhtenäisenä ryhmänä. Johtajaeläimen takana oleva eläin kulkee heti johtajaeläimen tasapainopisteen takana. Tässä paikassa pitää myös käsittelijän olla, jotta lauma liikkuisi eteenpäin. **M-HH**

◀ Jos kaikki lauman eläimet seisovat kasvot käsittelijään päin, tämä seisoo eläinten pakopiirin ulkopuolella. Kun käsittelijä astuu pakopiirin sisäpuolelle, eläimet kääntyvät pois päin. Naudoilla on taipumus liikkua vastakkaiseen suuntaan, kun käsittelijä menee syvälle niiden pakopiiriin. Periaate on, että käsittelijä astuu pakopiirin sisäpuolelle halutun liikesuunnan vastakkaiseen suuntaan. Kun käsittelijä palaa, hän kävelee pakopiirin ulkopuolella samaan suuntaan kuin eläimet.

